

Asia: VN/7747/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi yleistukilain, kotoutumisen edistämisestä annetun lain sekä yleisistä kielitutkinnoista annetun lain muuttamisesta

Yleistukilaki

Yleinen näkemyksenne työskentely- ja asumisaikavaatimuksen asettamisesta tavanomainen yleistuen saamisen edellytykseksi

Työssäoloehdon ja kolmen vuoden asumisaikavaatimuksen asettaminen tavanomaisen yleistuen saamisen edellytykseksi voi heikentää kotoutumisen alkuvaiheen taloudellista turvaa. Hämeenlinnan kaupungin näkökulmasta on olemassa riski, että osa henkilöistä jää ensisijaisen etuuden ulkopuolelle ja ohjautuu viimesijaisen toimeentulotuen piiriin.

Vaikka sosiaalipalvelujen järjestämisvastuu on hyvinvointialueilla, toimeentulotuen kustannusvaikutukset heijastuvat kuntien talouteen epäsuorasti muun muassa asumisen, työllisyyspalvelujen ja ennaltaehkäisevien toimenpiteiden kautta. Esityksen vaikutuksia kustannusten siirtymiseen ja kuntatalouden ennakoitavuuteen ei ole arvioitu riittävästi. Mikäli muutos lisää kuntien kustannuksia, tulee ne kompensoida täysimääräisesti.

- **Tavanomaisen yleistuen saamisen edellytykseksi asetettaisiin vaatimus työttömyysturvalain mukaisen työssäoloehdon täyttämisestä. Näkemyksenne työskentelyvaatimuksesta**

Työssäoloehto kannustaa työhön, mutta kotoutumisen alkuvaiheessa se voi käytännössä rajata osan henkilöistä ensisijaisen etuuden ulkopuolelle. Tämä lisää riskiä viimesijaisen toimeentuloturvan tarpeen kasvusta ja palveluohjauksen kuormituksen lisääntymisestä, mikä heijastuu myös kuntatalouteen ja kustannusten ennakoitavuuteen.

- **Vaihtoehtoisesti tavanomaisen yleistuen edellytykset voisi täyttää kolmen vuoden asumisella Suomessa. Näkemyksenne asumisaikavaatimuksesta**

Kolmen vuoden asumisaikavaatimus voi muodostaa epäyhtenäisiä ja eriarvoistavia tilanteita erityisesti, jos palvelujärjestelmän resurssointi (kielikoulutus, työllistymistä edistävät palvelut, ohjaus) ei mahdollista vaatimusten täyttämistä yhdenvertaisesti. Hämeenlinnan kaupunki korostaa vaikutusarvioissa tarvetta tarkastella erityisesti sitä, missä määrin kustannukset ja palvelupaine siirtyy kunnille.

Yleinen näkemyksenne kielitaitoa koskevista poikkeuksista työskentely- ja asumisaikavaatimuksen soveltamiseen

Kielitaitoon perustuvat poikkeukset voivat toimia kannustimina, mutta niihin liittyy riski eriarvoistavista vaikutuksista. Kielitaidon osoittamisen edellytysten sitominen tutkintoihin ja todistuksiin edellyttää, että koulutus- ja tutkintokapasiteetti on alueellisesti saavutettavaa ja oikea-aikaista. Muussa tapauksessa kielitaitovaatimuksista voi muodostua tosiasiallisia esteitä etuuden saamiselle.

Hämeenlinnan kaupunki katsoo, että kielitaidon osoittamista koskevien keskeisten edellytysten määrittely asetuksella heikentää sääntelyn ennakoitavuutta ja oikeusturvaa. Yksilön toimeentuloon vaikuttavien keskeisten ehtojen tulisi perustuslain edellyttämällä tavalla ilmetä suoraan laista.

Kielitaitoon perustuvat poikkeukset voivat tukea kannustavuutta, mutta niihin liittyy riski eriarvoistumisesta, jos kielitaidon osoittamiseen liittyvä koulutus- ja tutkintokapasiteetti ei ole alueellisesti saavutettavaa ja oikea-aikaista. Muussa tapauksessa poikkeuksista voi muodostua käytännössä esteitä etuuden saannille.

- **Työskentely- ja asumisaikavaatimusta ei sovellettaisi henkilöön, jonka äidinkieli on suomi, ruotsi tai saame. Näkemyksenne tästä poikkeuksesta**

Hämeenlinnan kaupunki toteaa, että äidinkieleen perustuva poikkeus voi olla hallinnollisesti selkeä, mutta se tulee arvioida myös yhdenvertaisuusnäkökulmasta: äidinkieleen sidottu etuuslogiikka voi johtaa tilanteisiin, joissa samassa elämäntilanteessa olevia kohdellaan eri tavoin perusteella, joka ei aina kuvaa henkilön tosiasiallista kielitaitoa tai työmarkkina-asemaa. Poikkeusta tulee tarkastella myös perustuslain 6 §:n näkökulmasta.

- **Työskentely- ja asumisaikavaatimusta ei sovellettaisi henkilöön, joka on osoittanut riittävän suomen tai ruotsin taidon (Eurooppalaisen viitekehyksen mukainen B1.1 taso) kielen kahdella osa-alueella. Näkemyksenne tästä poikkeuksesta**

B1.1-tason kytkeminen etuuden ehtoihin voi toimia kannustimena, mutta käytännön toteutus edellyttää, että kielitaidon saavuttaminen ja osoittaminen on realistista eri elämäntilanteissa (esim. hoivavastuut, trauma, matala koulutustausta). Taso B1.1 on vaativa ja lähtökohtaisesti haastava tavoite asettaa yleisesti kaikille. Hämeenlinnan kaupunki katsoo, että riski viimesijaisen tuen tarpeen kasvusta ja kustannuspaineen siirtymisestä kunnille kasvaa. Poikkeusta tulee tarkastella myös perustuslain 6 §:n näkökulmasta.

- **Esityksessä on arvioitu, että suurin osa osoittaisi kielitaitonsa kotoutumiskoulutuksesta saatavalla todistuksella. Lisäksi mahdollistettaisiin maksuton keskitason YKI-tutkinnon suorittaminen. Näkemyksenne kielitaidon osoittamisen tavoista**

Kielitaidon osoittamistapojen tulee olla yhdenvertaisesti saavutettavia. Jos YKI-kapasiteetti ja saatavuus (ajat, paikat, jonot) eivät vastaa kysyntää, etuuden ehtojen täyttäminen voi viivästyä syistä, jotka eivät ole ainoastaan yksilön hallinnassa, vaan kiinteästi sidottu rakenteellisiin ratkaisuihin. Tämä lisää sekä toimeentuloturvariskejä että palveluohjauksen kuormitusta.

- **Kielitaidon osoittamisen tavat määritettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa. Näkemyksenne tätä koskevan asetuksen antovaltuuden antamisesta**

Hämeenlinnan kaupunki katsoo, että kielitaidon osoittamista koskevien keskeisten edellytysten määrittely asetuksella heikentää sääntelyn ennakoitavuutta ja oikeusturvaa sekä vaikeuttaa toimeenpanon suunnittelua kunnissa. Yksilön toimeentuloon vaikuttavien keskeisten ehtojen tulisi perustuslain edellyttämällä tavalla ilmetä suoraan laista.

- **Työskentely- ja asumisaikavaatimusta ei sovellettaisi henkilöön, joka vamman tai muun vastaavan syyn takia voi osoittaa kielitaitoaan. Näkemyksenne tästä poikkeuksesta**

Hämeenlinnan kaupunki katsoo, että poikkeaminen vaatimuksesta on välttämätön yhdenvertaisuuden kannalta. Samalla tulee varmistaa, että käytännön menettelyt eivät muodostu kohtuuttomiksi ja että vaihtoehtoiset tavat osoittaa tilanne ovat selkeitä ja saavutettavia.

- **Esityksen toimeenpanoon liittyy sekä Kelan että työvoimaviranomaisen toimivaltaan kuuluvia asioita. Näkemyksenne toimeenpanoprosessin toimivuudesta**

Toimeenpano edellyttää selkeää työnjakoa, tiedonkulkua ja asiakasohjauksen ja -järjestelmien yhteensopivuutta. Mikäli asiakkaan velvoitteet ja niiden seuraamukset (mm. kirjeet, kuulemiset, määräajat) eivät ole kielellisesti ja käytännöllisesti saavutettavia, kasvaa virheiden, katkosten ja oikaisutarpeiden riski ja sen seurauksena riski palveluohjauksen kuormittumisesta kunnissa.

Näkemyksenne yleistukilain 8 §:n mukaisen ulkomaalaista koskevan rajoituksen muuttamisesta tilapäisen suojelun oleskeluluvalle maassa olevien osalta

Hämeenlinnan kaupunki huomauttaa, että muutoksen vaikutukset tulee arvioida sekä yhdenvertaisuuden että toimeenpanon kannalta. Erityisesti on tärkeää arvioida, lisääntykö viimesijaisen tuen tarve ja siirtykö kustannus- ja palvelupaine epäsuorasti kunnille.

Kotoutumisen edistämisestä annettu laki

Näkemyksenne palveluun pääsemisen takuuajasta

Hämeenlinnan kaupunki katsoo, että takuu aika on periaatteellisesti kannatettava. Toteutuminen edellyttää kuitenkin riittävää ja ennakoitavaa rahoitusta sekä henkilöstöresursseja, jotta velvoite ei

jää näennäiseksi eikä siirrä kustannus- ja palvelupainetta kunnille ilman tosiasiallisia toteuttamisedellytyksiä.

Näkemyksenne takuuajan kuluessa tarjottavista palveluista

Palvelujen tulee olla tarkoituksenmukaisia, saavutettavia ja yksilöllisiin tilanteisiin sovitettavissa. Erityisesti kielipalvelujen, ohjauksen ja työllistymistä tukevien palvelujen resurssointi vaikuttaa suoraan siihen, ovatko etuusehdot realistisesti saavutettavissa.

Näkemyksenne takuuajan toteutumisen valvonnasta

Valvonnan vastuut ja mittarit tulee määritellä selkeästi. Ilman läpinäkyvää seurantaa ja rahoituksen kytkentää toteutumiseen on riski, että velvoite jää tavoitteeksi ilman toimeenpanokykyä.

Laki yleisistä kielitutkinnoista

Näkemyksenne maksuttoman keskitason YKI-tutkinnon suorittamisen mahdollistamisesta

Maksuttomuus voi parantaa saavutettavuutta, mutta ratkaisevaa on kapasiteetti ja saatavuus. Maksuttomuus yksin ei poista jonotusta tai alueellista epätasa-arvoa. YKI-järjestelmän toimivuus on tässä esityksessä käytännössä keskeinen osa toimeentuloturvan ehtojen toteutumista. Esitys edellyttää rahallisia panostuksia alueellisen saavutettavuuden turvaamiseksi.

Esityksen vaikutukset ja perustelut

Näkemyksenne esityksen vaikutuksista kotoutumisen kannusteisiin

Hämeenlinnan kaupunki pitää esityksen tavoitetta vahvistaa työn merkitystä Suomeen kotoutumisen avaintekijänä hyvänä. Riittävä kielitaito ja työmarkkinaosallisuus ovat keskeisiä edellytyksiä Suomeen muuttavien henkilöiden yhteiskuntaan integroitumiselle. Kannusteita syntyy kuitenkin vain, jos palvelut ja kielitaidon osoittamisen mahdollisuudet ovat oikea-aikaisia ja saavutettavia. Muussa tapauksessa kannustin voi muuttua rakenteelliseksi esteeksi ja kääntyä uudistusta vastaan.

Näkemyksenne esityksen taloudellisista vaikutuksista

Esityksessä on riski kustannusten siirtymisestä kunnille ja hyvinvointialueille. Lisäksi esityksessä on riski ennakoitavuuden heikkenemisestä. Vaikka sosiaalipalvelut ovat hyvinvointialueilla, toimeentuloturvan katkokset ja kasvava palveluohjaus lisäävät painetta kunnille (mm. työllisyyspalvelut, asumisen kokonaisuus, ennaltaehkäisevät toimet, hallinnollinen työ). Talousvaikutuksia kunnille tulee arvioida läpinäkyvästi ja perusteellisemmin. Lähtökohtana tulee kuntien osalta olla kustannusneutraali uudistus.

Näkemyksenne esityksen muista vaikutuksista

Hämeenlinnan kaupunki katsoo, että on erityisen merkittävää arvioida vaikutukset palvelujärjestelmän kuormitukseen, hallinnolliseen työhön, asiakasohjauksen katkeamiseen ja oikeusturvariskeihin (ml. kielellinen saavutettavuus ja kuulemismenettelyt).

Näkemyksenne esityksen suhteesta perustuslakiin sekä EU-lainsäädännön ja muiden kansainvälisten velvoitteiden vaatimuksiin

Hämeenlinnan kaupunki pyytää kiinnittämään erityistä huomiota perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusperiaatteeseen ja perustuslain 19 §:n mukaiseen oikeuteen välttämättömään toimeentuloon. Eriyttävät ehdot (kieli, asumisaika, työssäolo) voivat johtaa tosiasialliseen eriarvoisuuteen, jos vaatimusten täyttäminen ei ole yhdenvertaisesti mahdollista.

Voimaantulo

Näkemyksenne esityksen voimaantulosta

Voimaantulon aikataulussa tulee varmistaa riittävä toimeenpanovalmistelu, asianmukainen resurssointi (palvelut, YKI) ja selkeä ohjeistus, jotta asiakkaiden oikeusturva ja järjestelmän toimivuus turvataan.

Kotoutumistuki ja palveluun pääsemisen takuu aika koskisivat tilanteita, joissa henkilö muuttaa Suomeen ehdotetun lain tultua voimaan. Näkemyksenne tästä siirtymäsäännöksestä

Hämeenlinnan kaupunki huomauttaa, että siirtymäsäännöksen vaikutukset on arvioitava yhdenvertaisuuden ja palvelujärjestelmän kuormituksen kannalta. On tärkeää ehkäistä tilanne, jossa samankaltaisessa asemassa olevat joutuvat hyvin erilaiseen toimeentuloturvaan tai palveluihin pelkän ajallisen rajan vuoksi.

Muuta lausuttavaa esityksestä

Muuta lausuttavaa esityksestä.

Hämeenlinnan kaupunki korostaa, että esityksen onnistuminen edellyttää velvoitteiden ja tosiasiallisten edellytysten tasapainoa: riittävää toimeentuloturvaa, palvelujen resurssointia, kielellistä saavutettavuutta sekä kustannusvaikutusten realistista ja kunnittain huomioivaa arviointia.

Lähteenmäki Niklas
Hämeenlinnan kaupunki